

Een archiefbron van dans

-- Annelies Van Assche --

In de herfst van 2019 kregen de studenten van het tweede en derde jaar van de Bachelor Kunst-, Muziek- en Theaterwetenschappen aan de Universiteit Gent de opdracht aan de slag te gaan met archiefbronnen uit het dansverleden in het kader van het vak Cultuurhistorische Aspecten van Danstheater. Ze werden in groepen van vijf opgedeeld om zich toe te spitsen op een specifieke danshistorische periode of choreograaf, hoofdzakelijk binnen de Vlaamse context. De opdracht daagde hen uit om zich in het bijzonder op de notie van dansnotatie te concentreren. Zo bestaan er verschillende systemen om dansbewegingen te noteren. Een bekend vroeg voorbeeld is het Beauchamp-Feuillet-notatiesysteem dat in de barokke periode rond 1680 door Pierre Beauchamp werd ontwikkeld op vraag van Lodewijk XIV voor zijn Académie Royale de Danse. Het meest invloedrijke notatiesysteem is allicht dat van Rudolf von Laban die eind jaren 1920 de zogeheten Labanotatie creëerde. Er is evenwel geen enkele vorm van notatie die even wijdverspreid is geraakt als bijvoorbeeld muzieknotatie. Voor de studenten werd het dan ook al snel duidelijk dat er weinig choreografen zijn die met dansnotatie in de klassieke zin van het woord aan de slag gaan. Zeker bij meer hedendaagse choreografen krijgt dit begrip een veel bredere invulling. Naast dansnotatiesystemen gingen de studenten aldus op zoek naar een gevarieerd spectrum aan sporen van dansvoorstellingen en choreografische creatieprocessen, zoals vloerpatronen, dansscores, notitieschriften, schetsboeken of zelfs dagboeken van choreografen.

Samen werkten de studenten toe naar een tentoonstelling rond dansnotatie die van 12 tot 19 december 2019 te bezoeken was op de tweede verdieping van het Gentse paviljoen VANDENHOVE – Centrum voor Architectuur en Kunst. Onder de titel *Een archiefbron van dans* stelden de studenten hun archiefvondsten tentoon: van vloerpatronen tot kostuums, van notitieboekjes tot een zelfgemaakte

icosaëder, van briefwisselingen tot geluidsfragmenten. Dit diverse materiaal kwam uit een al even diverse reeks aan archiefcollecties en -instellingen, zoals de collectie van de Vliegende Bladen van de Universiteitsbibliotheek Gent, het Gentse AMSAB – Instituut voor Sociale Geschiedenis, het Antwerpse ADVN (Archief voor Nationale Bewegingen), alsook Het Letterenhuis en FelixArchief in Antwerpen. Bijna alle studenten kwamen tijdens hun zoektocht terecht bij CEMPER, het Centrum voor Muziek- en Podiumkunsterfgoed dat advies, ondersteuning en begeleiding biedt voor al wie in aanraking komt met dergelijk erfgoed. Staf Vos, dansexpert ter zake, stond velen van hen bij in het opsporen van archiefstukken. Naast deze officiële instellingen bezochten de studenten ook de archieven bij een aantal dansgezelschappen, zoals les ballets C de la B in Gent. In enkele gevallen waren ze zelfs welkom bij choreografen thuis, zoals bij Lydia Chagoll of Marc Vanrunxt, die een zeldzame inkijk gaven in hun persoonlijke archieven. Sommige groepen moesten dieper graven dan andere. Sommige archieven gaven meteen toegang, anderen waren minder gastvrij. Al snel werd duidelijk dat archiefonderzoek niet enkel het raadplegen van bronnen omvat maar ook de nodige creativiteit en doortastendheid vereist. Zeker in het geval van dans zijn de bronnen vaak schaars en moeilijk te vinden. Wanneer studenten geen documenten te pakken kregen, vonden ze een waardig alternatief in de zogenaamde *oral history*: ze contacteerden op eigen initiatief belangrijke getuigen uit het dansverleden en namen unieke interviews af die tevens tijdens de tentoonstelling te beluisteren waren.

De bijdragen in deze Portfoliosectie zijn gebaseerd op de catalogusteksten die de studenten naar aanleiding van hun tentoonstelling schreven. De selectie in dit nummer belicht enkele van de opmerkelijkste Vlaamse choreografen uit de twintigste eeuw en de mate waarin hun archief inzicht biedt in hun artistieke praktijk. Stuk voor stuk reflecteren deze teksten over de manier waarop archiefbronnen, toch doorgaans statische sporen van het verleden, zich verhouden tot het intrinsiek dynamische karakter van creatieprocessen en dansvoorstellingen. Daarnaast geven ze ook duiding bij de cultuurhistorische context en hoe die zowel een maakproces als een oeuvre beïnvloedt. Tot slot bevragen ze de doorgeefbaarheid van dans als een fundamentele problematiek die vanuit archiefonderzoek nijpend aan de oppervlakte komt. Zoals de studenten zelf destijds hun eigenhandig gecureerde tentoonstelling aankondigden:

Componisten doen het met partituren, regisseurs met scripts en beeldhouders door middel van hun werk zelf. Hoe dragen choreografen echter hun kennis en repertoire over naar volgende generaties als een tekstuele overdracht niet voor de hand ligt? Een archiefbron van dansinformatie draait rond de moeilijkste vraag in de westerse dansgeschiedenis. De tentoonstelling is een bouwset met verschillende choreografen en periodes als bouwsteen om een eigen antwoord in elkaar te timmeren.

Zo timmerden Karlijn Clocheret, Heleen Vanhoutte en Elizabeth Tack ook na de tentoonstelling verder. Ze rapporteren in hun tekst uitgebreid over de pieken en dalen van hun zoektocht naar het archief van Jeanne Brabants en de oprichting van het Ballet van Vlaanderen eind jaren zestig. Loïs Heirman graaft dieper in het archief van Lea Daan dat bewaard wordt in Het Letterenhuis en besteedt in haar bijdrage bijzondere aandacht aan Daans unieke werk voor de radio: is de ochtendgymnastiek die Lea Daan dagelijks via de radio gaf dan nergens meer te herbeluisteren? Siebren Nachtegale en Manou Selhorst leggen zich toe op de productieboeken van Alain Platel en staan stil bij de historische waarde van zulke genetische bronnen. Nina Van Praet, Roosje Mestdagh, Kato Wilms en Astrid Bontes spitten het archief van Lydia Chagoll uit. Dat archief bevindt zich in het AMSAB in Gent, maar toont zich dan weer ontoegankelijk op een andere manier: de vele krabbels en aantekeningen in de documenten waren nauwelijks tot niet te ontcijferen. Ze besloten dan maar een bezoekje te brengen aan Chagoll (die intussen helaas overleden is) om het fijne achter die codetaal te weten te komen. Ze penden hun zoektocht niet enkel neer in tekst, maar maakten hier ook een bijzonder luisterwaardige podcast over. Scan de QR-code op pagina X met de camera van je smartphone en laat je onderdompelen in “Op zoek naar Lydia”.

Door verslag uit te brengen over de archiefzoektocht die de studenten in het kader van hun opdracht ondernamen, wil deze Portfoliosectie niet enkel getuigenis afleggen van de specifieke invulling die ze aan deze uitdaging gaven. Bovenal moeten deze bijdragen duidelijk maken hoe archiefdocumenten soms de deuren naar het verleden openen, maar deze even goed resoluut gesloten kunnen houden. Dat een kunstvorm als dans zich moeilijk laat archiveren is intussen een boutade. De waarde van deze Portfolioteksten schuilt er dan ook in

dat ze die moeilijkheid niet alleen erkennen maar ook zoeken naar manieren om hier een uitweg uit te vinden. Inspiratie genoeg voor verder onderzoek.

Geciteerde werken

Universiteit Gent – Vakgroep Kunst-,
Muziek- en Theaterwetenschappen.
*Tentoonstellingsbrochure "Bron van
dans"*. Gent, 2019.